

מילחמת הבורים בישראל

הלשוניים, ישתמש במילים הפשוטות והמדויקות. אך אדם שבעצם אין לו מה לאמר, ושאינו יודע איך לאמר מה שאין לו לאמר, מחפש את הצורה המסורבלת, הארוכה והמעורפלת, כדי להעלים את חוסר-התוכן ש בדבריו, וכדי להעמיד פני ידען, הוא יודע שהמילים הארוכות יעשו רושם על בורים אחרים.

תחת לדבר הוא מכרכר — בכתב ובקריפה.

ה כרות מילחמה על צורות קלוקלות כמו "יש לי את" ו"ביגלל ש", אין פירושה מאבק נגד הסלאנג. עורנו להכניס לשפה מילות-סלאנג טובות כמו "מצוב" רח" ו"מתוסבך". אנו מוכנים לעכל מושגים צה"ליים טובים כמו "בבלית" ו"חזלים".

שפה חיה אינה קופאת על שמריה. היא מעבדת בלי הרף מלים חדשות המעשירות את השפה — בתנאי שהן מתאימות לרוחה וממלי את צורך לשוני.

התרבות האנושית יוצרת בהתמדה מושגים חדשים, ואלה זקוקים למילים חדשות. די בהזכרת מילים שנולדו בדור האחרון, כמו "תיסקול", "תדמית", "אתגר", הישפה עצמות מחליטה, בדרכים מוסתוריות המיוחדות לה, מה מתאים לה ומה לא.

מילת-סלאנג קלוקלת אינה נקלטת בשפה. מילה טובה יותר עשויה להיקלט, אך להיפלט שוב אחרי שנים אחדות, כאילו אמרה השפה: "זה טוב, אך אין זה די טוב כדי להיקלט לצמיתות".

(די היא מילה פשוטה וטובה נוספת, השנואה על הבור המצוי. הוא יאמר, כמובן: "זה לא מספיק טוב" כי זה מספיק מסורבל. די זה פשוט מדי.)

פעמים צין לו ביטוי, ומציף את הארץ בן רגע (כן, בן רגע, ולא בין רגע, כפי שנדמה לבורנו החביב). קשה לדעת מניין הוא בא.

לפני שנים רבות עלה על דעת מערכת זו להעניק ציון-לשבח לאורחים מצטיינים, המשמשים מופת לזולת. החלטנו לציין אנשים שפעלו "מעל לצויהתפקיד" מעבר לקריאתהחובה". דומני שהיה זה תרגום של ציון-לשבח בריטי.

מאז לפתע, צין הכיטוי "מעל ומעבר", ואוכל כל חלקה טובה. יתכן שהוא, ויתר מכל ביטוי אחר, מציין את הבורים הלשוניים וה"מחשבתיים". מעל לצו האיוולת ומעבר לקריאת הטימטום.

אתה פוגש בהם על כל צעד ושעל. הם מתראיינים בטלוויזיה, מרצים ברדיו, נואמים ובכנסת. בשבילים, כל חבר הוא "מעל ומעבר". יעילות הממשלה היא מעל ומעבר. הישגי צה"ל הם מעל ומעבר. והם עצמם חכמים, בהחלט, מעל ומעבר.

מעל למה? מעבר למה? אין זה חשוב. הם מעל ומעבר לדיקדוקייעניות שכאנה.

במקום שחסרים המושגים — כך אמר גתה בפאוסט — מוזמנת תמיד מילה ברגע הנכון.

אני מוכן להרחיק לכת: במקום שחסרה מחשבה מדויקת, שם מופיעים תמיד הכיטויים המשובשים.

מחשבה מדויקת זקוקה לשפה מדויקת. לא תתואר הגדרה פילוסופית מדויקת, או נוסחה טכנולוגית נכונה, בלא כלים המדויקים של שפה נכונה.

משום כך מדאייגה אותי ההתנוונות הלשונית שבעתים. חוששני שאין היא אלא סימן חיציני נוסף למחלה עמוקה הרבה יותר: התנוונות כושרהמחשבה, אייחכולת להגדיר דברים בבירור, לנתחם ולהסיק מהם מסקנות.

יתכן שזהו חלק מתהליך גדלי של התרופף פות הברגים התרבותיים והחברתיים שלנו.

המטבע מאבד את ערכו, העובד אינו מתגאה עוד בפרי עמלו (ועל כן הוא מייצר סחורה ששוב אין מה להתגאות בה). הנכנסת דומה לשיק-השישפים והבירוקרטים פושטת ברחובות.

בית-הספר התיכון שוב אינו מוציא מבין תליו עברים האוהבים את שפתם, החשים את פעימות ליבה. אך מי שאין לו שפה, גם אין לו מחשבה. מי שמתרשל בדיבורו, סופו להתרשל גם בעבודתו ובכל דבר אחר.

עם שאין לו שפה, אין לו תרבות. אין הוא אלא אפספוף, מחויץ למעגל היצירה התרבותית של האנושות, מחויץ למעגל היצירה הטכנולוגית גית של החברה המודרנית.

כדאי, על כן, לשקם את שפת דיבורנו וכתביבתנו — מעל ומעבר למאמץ אותו אנחנו משקיעים, כאמור, על מנת שנוכל לטפל בנושא. יש לנו את האפשרות. במידה שתרכז, אין זו אגדה.

מעל ומעבר

חיה: מה יש בידך? מה אין בארנקך?
התשובה: יש לך גליון האחרון של העולם הזה.
אין לך 15 הירות, ששילמת עבורו (אם לא סחבת אותו מידיד).

נכון? לא נכון? תשובה כה פשוטה אינה מוצאת חן בעיני הבורים.

חיד בן-גוריון החליט, בשעתו, להסל את המילה "את", גם במקום שבו דרושה מילה קטנה זו לקריאה חלקה ולהבנת מהותה. כידוע, בראשית ברא אלוהים השמיים והארץ.

עכשיו בא השטן, ומתנקם בזיכרו של בן-גוריון. הוא

במידה שתרכז, אין זו אגדה

מוסיף את המילה "את" בכל מקום שבו אין הדעת סובלתה.

התשובה לחירה הנ"ל בפי הבורים היא, כמובן, "יש לי את גליון העולם הזה. אין לי את הדי 15 הירות".

אחד מסימונייהיבר היות-מרגזים של בורות זו היא, כאמור, המילה "כאמור".

הדבר בולט במיוחד ברדיו ובטלוויזיה. הקריין מספר כי גודו לבנוני נעצר ליד הכפר אברפלוני. אחר-כך באים כמה מישפטים על הסיבות והנסיבות. ובסוף: "עכשיו נעצר הגודר, כאמור, ליד הכפר..."

"כאמור" פירושו: כפי שכבר נאמר. אם זה כבר נאמר, מדוע יש לאמר זאת שוב? האם המאזין (או הקורא, או הצופה) הוא כה מטומזט, שם, בעיני מנסחיהדיעה, עד כי אינו יכוד לזי כור מה שנאמר לו, כאמור, לפני עשרים שניות בויכד?

אם הדבר נאמר וזכור — אין לחזור עליו. אם סבור המנסח, משום-מה, כי הדברים שנאמרו בינתיים בילבלו את המאזין עד כי יש צורך להזכיר את הדבר שוב — יאמר-נא מה שיש לאמר, מבלי להתנצל!

מזרחה להיות סיבה כלשהי להשחתה שיטתית זו של השפה, בייחוד בפי בוגרי השנתונים החדשים של האוניברסיטות ובתי-הספר התיכונים.

הירחרתי ברבר ועלתה בדעתי רק תשובה אחת: זוהי הפתערת של בורים, המבקשים להעטף באיציטדה של חשיבות.

אדם שיש לו מה לאמר, השולט פחות או יותר בכלים

מכשיר-העבודה העיקרי של העיתון הוא השפה. כל עיתון מעצב לעצמו — במודע או שלא במודע — את המסגרת הזוה לפי צרכיו.

העולם הזה עסק בזה במודע, מאז ימיו הראשון. עוד בשנים שהעורך היה אורי קיסרי (מ-1936 עד 1950). היתה לשבועון זה השפעה רבה על עיצוב השפה העברית החדשה. כאשר קיבלנו אותו לידיו, הקדשנו לנושא זה מחשבה רבה.

רצינו בשפה פשוטה, עניינית, נכונה. שפה שתקל על הקורא את הקריאה עד כמה שאפשר, שבה ניתן לאמר את אשר יש לאמר ודי תאר את אשר יש לתאר.

נאמר שחליפה טובה היא זו שאין מבחנים בה. אם אומרים: "הנה אשה יפה", סימן שהיא לבושה בלבוש מתאים. אם אומרים: "הנה שימלה יפה", סימן שאין השימלה ממלאה את תפקיתה.

הוא הדין לגבי השפה. שפה עיתונאית טובה היא זו שאין מבחנים בה כלה, מפני שאינה מצטעצעת, אינה הוצצת בין הסיפור והקורא. אלא משמשת מכשיר להבעת החברים.

זו היתה גם מטרת עשרות המילים שנולדו במערכת העולם הזה, ושהפכו בינתיים חלק בלתי-נפרד של אוצר המילים העיברי. מילים כמו "חללית", "אמרגן", "בדרן", "אופנאית", נודעו לפשט את השפה ולמנוע את הצורך להשתמש בהגדרות מגושמות.

מאבק שקט זה הוכתר בהצלחה, שרק אני שיהמיקצוע שמו לב אליו. סיגנונו התקבל עיניו העיתונות העיברית כזה, שעברה ב-30 השנים האחרונות שינוי סיגנוני עד לזאיכהר.

מאבק זה אינו יכול להיפסק אף לרגע, כי הבורות הלשונית עורכת התקפה נגדית בלתי-פוסקת. לא תמיד קל לעמוד נגדה.

נראה לי כי בשנים האחרונות מסתערת הצרעת הזו לשונית על כל מילה פשוטה של השפה העיברית. אם תחוסלנה ותיעלמנה המילים הפשוטות ביותר, צפויה סכנה לשפה כולה.

יש-נא לב למה שקרה למילה פשוטה ותכליתית כמו כד. היא כימעט הועלמה מעל פני השטח. במקומה בא הביטוי על מנת.

ארץ יותר, מסורבל יותר.

גורל מר דומה צפוי למילה על. מה רע בה? היא פשוטה מדי. אין עוד דיונים בנושא השפה, וגם אודות השפה. מדוע? מפני שזה מכובד יותר? טעות. אין עוד מפני. גם זה פשוט מדי. הוחלט לבטל את המילה "מפני", עושים משהו משום ש... אך עוד יותר אהוב על שטן-השפה הביטוי ביגלל ש... מדוע? אולי ביגלל שהשטן אוהב שפה קלוקלת.

פעם כתבו בפשטות: "אחרי שכתבתי מה שכתבתי" כיום זה פשוט מדי. מוכרחים לאמר: "לאחר שכתבתי" מדוע? מפני שזה קצת יותר מסורבל?

מילה אחרת שנשחטה בדם קר היא המילה הפשוטה אחדים. אין עוד ימים אחדים. בודאי שלא. יש כמה ימים, או ימים מיספר.

למה? ככה.

גם המילה הפשוטה גם נתונה בסכנה רבה. מי רוצה להשתמש במילה כה פשוטה? מי יאמר "המחירים עלו, וגם המיסים", אם אפשר לאמר: "המחירים עלו, ובנוסף על כך המיסים"?

מובן שמשפה הזאת אין עוד מקום למילה צנועה כמו ב ש ב י ל. מי רוצה בו? אינו כותב דברים אלה ב ש ב י ל הקורא. אלא, כמובן, למען הקורא, ולפתח עבור הקורא.

האם יש מילה ענוה יותר מאשר אם? הנה: אם ימות החולה, תתפנה מיטה. אך שום בור ישראלי מצוי לא יאמר כך. הוא יאמר: ב מידה שימות החולה, תתפנה מיטה.

אמנם, איאפשר למות במידה, כשם שאין הגברת יכולה לחרות במידה. אם היא הרה, היא הרה. אך מה זה חשוב?

אך נדמה כי היעד העיקרי של השטן הוא אוח אחת: ש, כאשר רואה השטן את הש, שהיא תקיצור של אשר, הוא משחלה. הוא מניף עליה את הגרון. תחת האות האחת, הפשוטה ותתמימה הזאת, באה המילה אות. לא עוד: "מאשר לא שכתב העורך..." אלא "מאמר זה אותו כתב העורך..."